

Kovalskaya N.M., Saukh A.N.

CONTINUING PROFESSIONAL EDUCATION: ADMINISTRATIVE ASPECT

In the article the author considers basic principles of forming the continuing professional education. It was determined that this concept is an integral part of human life, as continuing professional education shall provide a comprehensive personal development, enrichment of its creative potential and opportunities, implementation of skills, competence acquisition, improving knowledge, skills. To give definition of continuing education, the author used such terms, as: «adult education»; «continuing education»; «further education»; «recurrent education» education as lifelong learning by alternating with other activities, mainly with work; «permanent education»; «lifelong education»; «lifelong learning».

The analysis of essential characteristics and essence of continuing education in other countries defined four basic ideas of vocational education as an integrated system, «education - the person», «education – society», «education – production», perception idea of lifelong learning as a change of the structure of «education for life» on «education through Life».

The characteristic of new approaches to the concept of education as a continuous process throughout life, aimed at neutralizing, eliminating some contradictions in society. The features of the management system of vocational education. It is noted that the management of continuous professional education is closely related to regional problems in management of the educational sector in Ukraine. Solutions to the problem of flexibility governance system of continuous education are characterized.

Key words: education, continuous professional education, governance of the area of education, performance of management professional education, public policy education.

УДК 373.5

*Устинова Н.В.**

ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ: ПОКЛИК ХХІ СТОЛІТТЯ

У сучасних умовах демократичного державотворення система освіти України зазнає докорінного реформування, успіх якого значною мірою залежатиме від ефективного управління цією галуззю на всіх рівнях її ієрархії. Зміна форми управління освітою з державної (командно-адміністративної) на демократичну (державно-громадську) є вагомим складником реалізації гуманітарної політики в нашій країні, що передбачає якнайактивніше залучення до цього процесу широких верств громадськості й тим самим забезпечення відповідних конституційних прав громадян України. У цьому зв'язку Національна доктрина розвитку освіти в Україні проголосила перехід від державної до державно-громадської системи управління освітою одним з найважливіших напрямків її реформування.

Ключові слова: гуманітарна політика України, галузь освіти, державне управління освітою, державно-громадське управління освітою.

Актуальність державно-громадського управління освітою визначається змінами в суспільно-політичній структурі нашої країни, що зумовлюють потребу нової освітньої політики, спрямованої на побудову демократичної, правової держави та задоволення освітніх потреб громадян незалежної України.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні проголосила перехід від державної до державно-громадської системи управління освітою одним із найважливіших напрямків її реформування. Основною метою такої системи є оптимальне поєднання принципів єдиноначальності й самоуправління на всіх ланках і етапах управлінської діяльності.

Водночас, незважаючи на значні зусилля з боку освітніх закладів і органів управління освітою, прогресивних громадян та окремих самоврядних громад,

* © Устинова Н.В.*

державно-громадське управління розвитком освіти в Україні недостатньо інституційно сформоване, його функціональна здатність і реальний вплив залишаються низькими.

Останнім часом до проблеми державно-громадського управління освітою в Україні зверталися В. Андрущенко, В. Биков, Б. Гаєвський, Л. Гаєвська, М. Головатий, Є. Голобородько, В. Грабовський, Д. Дзвінчук, О. Дяків, С. Крисюк, П. Кухарчук, І. Лопушинський, В. Луговий, В. Майборода, С. Майборода, І. Надольний, Р. Науменко, Л. Паращенко та ін. Аналізу проблем державного регулювання освітньої галузі присвятили свої праці зарубіжні автори Б. Кларк, К. Моррісон та ін.

Разом із тим за всього розмаїття наукових праць з проблеми державно-громадського управління освітою питання переходу від державної до державно-громадської форми управління освітою як вагомого складника гуманітарної політики в Україні по-справжньому не знайшло свого належного висвітлення в педагогічній науці.

Виходячи з такої постановки питання, метою нашої статті й став аналіз державної політики щодо зміни форми управління освітою (з державної на державно-громадську) та визначення основних шляхів розвитку державно-громадського управління освітою України ХХІ століття.

Значні демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, поставили на одне з провідних місць проблему якісної перебудови управлінської діяльності в усіх сферах суспільного життя, зокрема й галузі освіти. Як відомо, освіта є унікальним суспільним явищем, що справляє суттєвий вплив по суті на всі аспекти життєдіяльності країни, соціуму та й людської цивілізації загалом. В умовах переходу до інформаційного суспільства освіта перетворюється на складний соціально-економічний організм, що чим далі, то сильніше відіграватиме визначальну роль у суспільному поступі людства.

Водночас освіта сьогоденної України переживає період глибинних змін, зумовлених загальноцивілізаційними новими тенденціями та поступальним розвитком нашого суспільства. Однак стримувальним чинником розвитку освітньої системи нашої держави, суттєвого підвищення її якості досі залишається недосконала система управління освітньою галуззю, оскільки в українському суспільстві традиційно склалося так, що головну функцію надання населенню освітніх послуг закріплено за державою, тоді як їх головний споживач – громадяни – по суті не мають можливості впливати на процеси управління нею.

Монопольне становище держави на освітянському просторі значно стримує розвиток конкурентних відносин в освіті, по суті не створює належних умов для інноваційного її розвитку. Негативний вплив на задоволення інтересів громадянського суспільства в освітній галузі справляє практично цілковита відсутність правових повноважень органів громадського самоврядування. Досі не вироблено належних процедур громадського контролю, звітності державних органів управління освітою перед громадськістю, участі громадськості в ухваленні важливих рішень, оскільки поодинокі випадки участі громадськості в процесі прийняття освітянських управлінських рішень швидше є винятком, ніж правилом поведінки.

Саме тому практична відсутність постійної та системної взаємодії громадськості з державними органами управління освітою призводить до відчуження населення від процесу ухвалення рішень щодо сфери освіти, сприяє посиленню недовіри до влади з боку представників громадськості. Освіта не стала ініціатором утвердження демократичних засад у суспільстві, часом продовжує і далі культивувати стереотипи, що були властиві радянському засобу соціальної поведінки.

Зазначимо, що до найважливіших завдань щодо реформування управління освітою вчені відносять: а) децентралізацію і перерозподіл повноважень органів управління на національному, регіональному та місцевому рівнях, обмеження втручання органів державного управління в діяльність закладів освіти; б) правове визначення й посилення ролі громадських органів управління освітою; в) збільшення

самостійності закладів освіти; г) формування в населення демократичної культури, яка допоможе підвищити компетенцію громадян щодо діяльності освітньої сфери, набуття вмінь аналізувати її на відповідність суспільним потребам [6, с. 180].

Виходячи з поставлених завдань, запорукою прогресивних змін в освіті має стати утвердження державно-громадського управління освітою, яке має забезпечити поступове звуження державного контролю з одночасним залученням громадськості до прийняття рішень на різних рівнях управлінської вертикалі [5, с. 298].

Нині в Україні актуальною постала проблема адаптації галузі освіти до нових європейських стандартів, роздержавлення закладів освіти, перетворення їх на державно-громадські інституції, що будуть засновані на європейських демократичних цінностях. Проблема демократизації освітньої галузі, залучення громадськості до розробки й прийняття управлінських рішень щодо зміни методологічних підходів, змісту та технології навчання відповідно до потреб підготовки підростаючого покоління до життя й успішної діяльності в ринкових умовах стає однією з найважливіших у суспільстві [3, с. 35].

Участь громадян в управлінні освітою реальна лише в демократичній і правовій державі, де активно розвивається громадянське суспільство. В умовах пріоритету демократії та права громадська думка стає своєрідним інформаційним сигналом, що дозволяє освітянам об'єктивно оцінювати результати й коригувати роботу навчальних закладів відповідно до суспільних потреб та інтересів більшості учасників освітнього процесу. Формування, оприлюднення й доведення до владних структур громадської думки дає змогу місцевим громадам реально впливати на управління освітою з погляду власних цінностей та узгоджених сподівань [3, с. 36].

Такий стан справ потребує невідкладного теоретичного обґрунтування діяльності громадських органів управління, шляхів модернізації управлінських взаємозв'язків у контексті переходу до державно-громадського управління, підготовки працівників державних органів управління і громадськості до цього виду діяльності, створення цілісного механізму автономізації навчальних закладів, визначення меж і критеріїв участі громадськості в управлінні, співпраці з органами виконавчої влади, розробки науково обґрунтованих моделей державно-громадського управління на регіональному, місцевому рівнях; діагностики системи управління, оцінки управлінських кадрів та ін. [7, с. 383].

Саме тому в Національній доктрині розвитку освіти [9] стратегічною вимогою до реформування галузі висунуто потребу оновлення модернізації управлінських важелів її розвитку, створення державно-громадської моделі управління. В основі такої моделі має бути зміна відносин людини і держави, залучення до управління громадськості, що є важливим чинником формування повноцінної демократії [там само].

Як відомо, державно-громадське управління освітою – це управління, у якому поєднується діяльність суб'єктів управління державної та громадської природи та яке базується на принципах делегування повноважень і залучення громадськості до управління освітою [6, с. 179]; це організація та створення на основі співпраці державних органів і громадськості умов функціонування та розвитку освітньої галузі, її саморегуляції на державному, регіональному рівнях та в освітніх установах і закладах; це відкрита, демократична модель управління, у якій органічно поєднуються засоби державного впливу з громадським управлінням [7, с. 381].

Реалізація цілей державно-громадського управління освітою заснована на базових принципах державної влади: верховенства Конституції та законів України; пріоритету прав і свобод людини та громадянина; професіоналізму і компетентності; оптимального поєднання повноважень і відповідальності; законодавчої регламентації функцій, повноважень і порядку діяльності органів державного та громадського управління освітою; відповідальності органів виконавчої влади, їх посадових осіб за свої рішення, дії

чи бездіяльність перед громадянами, права яких було порушено; запровадження механізму громадського контролю за функціонуванням виконавчої влади; забезпечення прозорості та відкритості в роботі органів виконавчої влади [7, с. 381].

Ці засади управління насамперед має бути спрямовано на подолання командно-адміністративного стилю управління, характерного для радянських часів, розвиток взаємної довіри і становлення атмосфери співпраці між працівниками органів державної влади і громадськістю.

Серед основних положень державно-громадського управління освітою вчені вирізняють:

1) управління не організацією, а співорганізацією, зв'язками суб'єктів управління;
2) контроль має поступатися гнучкості, науково-методичним, прогностичним, експертним, інформаційним та іншим допоміжним функціям;

3) управління може бути централізованим, децентралізованим, програмовим, цільовим, стихійним, усвідомленим, ефективним, стратегічним, оперативним, тактичним, антикризовим, функціональним, вертикальним, горизонтальним, адаптивним, прямим, непрямим, діагностико-технологічним, зовнішнім, внутрішнім, індикаторним, рефлексивним тощо;

4) виділяються 4 рівні державно-громадської форми управління: I рівень – рівень навчального закладу, II рівень – районний, III рівень – обласний і IV рівень – всеукраїнський [2].

Отже, як видно, поєднання державного й громадського управління в освіті створює державно-громадське управління, що передбачає пріоритет держави з активним урахуванням громадської думки. У цілому ж завдання державно-громадського управління освітою полягає в установленні рухомої рівноваги між державним регулюванням та процесами самоорганізації, що відбуваються в соціально-педагогічних системах [3, с. 36].

Україна обрала шлях переходу до вільного демократичного суспільства, що передбачає побудову децентралізованої моделі управління, яка сприятиме розвитку громадянського сектору. Це стане можливим за умови реформування державного управління освітою в Україні через залучення широких верств громадян до співуправління; створення консультативно-дорадчих органів (громадських об'єднань, асоціацій, комісій різного призначення), які б репрезентували різні групи населення й, відповідно, різні погляди; проведення соціологічного дослідження очікувань громадськості з метою посилення ефективності ухвалених рішень через відповідність громадським очікуванням населення; активізація інформування населення та оцінювання якості послуг, зокрема й освітніх [там само].

Практика реалізації моделі державно-громадського управління освітою забезпечується децентралізацією управління, перерозподілом повноважень державних, самоврядних та громадських органів управління. Це надає громадянам, їхнім представникам повноваження, що забезпечують вплив на формування та реалізацію державної політики, політичних та управлінських рішень, можливість вирішувати проблеми освітньої галузі щодо місцевих особливостей. Розроблений механізм децентралізації підвищить ефективність управління освітою; забезпечить більш ретельний розгляд місцевих потреб; мобілізацію та ефективне використання наявних ресурсів і спрямує на пошук та формування нових моделей управління з посиленням професійного аналітичного, прогностичного супроводу прийняття управлінських рішень [7, с. 382].

У цьому зв'язку на різних рівнях державного управління освітою, а особливо на регіональному, відбувається процес модернізації управлінських структур, розробляються сучасні моделі й методи управлінських органів, створюється система державних органів управління й органів громадського самоврядування (рада керівників

закладів освіти, рада батьківської громадськості, студентська рада, рада старшокласників тощо). Дослідження й практика роботи підтверджують, що модель організаційної структури регіонального органу управління освітою, що органічно поєднує державне й громадське управління, є найбільш ефективною [3, с. 36].

Як зазначає С. Крисюк, важливими шляхами розвитку державно-громадської системи управління освітою є: перерозподіл функцій та повноважень між центральними, регіональними та місцевими рівнями виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, навчальними закладами; визначення повноважень громадськості в управлінні освітою; послідовна реструктуризація органів управління відповідно до нових умов та функцій; активізація учнівського та студентського самоврядування як школи освоєння демократичних засад співжиття; організація громадських обговорень стратегічних і перспективних управлінських рішень; підготовка нової генерації управлінських і педагогічних кадрів для роботи в умовах державно-громадського управління, громадськості до активного та ефективного співробітництва; розробка науково-методичного забезпечення підготовки працівників органів державної влади і громадськості до співпраці в системі державно-громадського управління; створення громадської системи оцінювання якості освіти з погляду різних суспільних інтересів, успішності на ринках праці та кар'єрного розвитку випускників; проведення моніторингу якості діяльності органів управління та закладів освіти; упровадження нового типу управління – рівноправного партнерського стилю відносин, мінімізація авторитарного впливу конкретних посадових осіб на процес управління; спрямування діяльності державних органів управління освітою, їх працівників на залучення інтелектуального та фінансового потенціалу, інституцій громадянського суспільства, демократично зорієнтованих громадян до управління освітою, посилення в цьому плані їх координаційної ролі [7, с. 382].

Як видно з викладеного матеріалу, сучасна система управління освітою в Україні поступово, але все ж таки утверджується як державно-громадська. У сучасній українській освітній галузі на сьогодні вже зроблено перші кроки на шляху модернізації процесу управління освітніми закладами на всіх рівнях їх ієрархії, однак вони характеризуються певною незавершеністю, оскільки практика функціонування освітніх закладів України сьогодні свідчить про те, що участь громадськості в процесі управління ними є по суті мінімальною. Зважаючи на це, упровадження державно-громадського управління освітою в Україні з урахуванням викладених у статті тенденцій створить сприятливі передумови для формування гуманістично-інноваційної освіти нового типу, зростання її конкурентоспроможності в європейському та світовому освітньому просторі.

Подальші наші дослідження стосуватимуться вивчення передового світового, насамперед європейського, досвіду щодо демократизації управління освітою та залучення до цього процесу широких верств громадськості як активних учасників процесу реформування галузі.

Література:

1. Гаєвська Лариса. Розвиток державно-громадського управління освітою як складова реалізації гуманітарної політики в Україні / Л. А. Гаєвська // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком: матеріали II-ї регіональної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 21 листопада 2008 р.). – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. – С. 205-209.
2. Голобородько Є. П. Теоретико-методологічні аспекти державно-громадського управління освітою / Є. П. Голобородько // Державно-громадське управління сучасними закладами освіти: Матеріали II-ї обласної науково-методичної конференції. – Херсон, 2008. – С. 5-10.
3. Грабовський В. Державно-громадське управління – шлях до демократизації освіти України / В. Грабовський // Актуальні проблеми державного управління на новому етапі

- державотворення: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (31 травня 2005 р., Київ). - К. : Вид-во НАДУ, 2005 – Т. 2. – С. 35-36.
4. Дзвінчук Д. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство / Дмитро Дзвінчук. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003. – 240 с.
 5. Дяків О. В. Основні світові тенденції розвитку державно-громадського управління освітою / О. В. Дяків // Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (Київ, 30 травня 2008 р.). – К. : Вид-во НАДУ, 2008. – Т. 2. – С. 298-300.
 6. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
 7. Крисюк С. Концептуальні засади державно-громадського управління освітою / С. В. Крисюк // Актуальні теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (28 травня 2004 р., Київ). – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – Т. 1. – С. 380-383.
 8. Кухарчук Петро. Державно-громадське управління системою професійно-технічної освіти як науково-практична проблема / П. Кухарчук // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2008. – № 1. – С. 192-202.
 9. Про національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>

Устинова Н.В.

ГОСУДАРСТВЕННО-ОБЩЕСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЕМ: ЗОВ XXI ВЕКА

В современных условиях демократического государственного строительства система образования Украины претерпевает коренное реформирование, успех которого в значительной мере зависит от эффективного управления этой отраслью на всех уровнях ее иерархии. Перемена формы управления образованием с государственной (командно-административной) на демократическую (государственно-общественную) является весомой составляющей реализации гуманитарной политики в нашей стране, что предусматривает самое активное привлечение к этому процессу широких слоев общественности и тем самым обеспечение соответствующих конституционных прав граждан Украины.

Ключевые слова: гуманитарная политика Украины, отрасль образования, государственное управление образованием, государственно-общественное управление образованием.

Ustinova N.V.

STATE-PUBLIC MANAGEMENT OF EDUCATION: THE CALL OF THE XXI CENTURY

In current conditions of a democratic the state education system of Ukraine is undergoing a radical reform, the success of which largely depends on effective management in this branch at all levels of hierarchy. Changing the shape of the educational department from state (administrative command) to democratic (public) is an important component of humanitarian policy in the country which provides general population to involve in the process most actively, and thereby provide the appropriate constitutional rights of citizens of Ukraine. In this regard, the National Doctrine of Education Development in Ukraine has announced the transition from state to state and public education management system as one of the most important areas of its reformation. The main purpose of this system is optimal combination of principles of unity of a team and self-government at all levels and stages of management activities. However, despite significant efforts made by educational institutions and educational authorities, progressive individuals and individual self-governing communities, state and public control of education in Ukraine are not institutionally formed, its functional capacity and real impact remains low. For all the diversity of scientific papers on problems of the government and public administration transition of education from state to state and public forms of management education as an important component of humanitarian policy in Ukraine really has not found its proper coverage in teaching science.

Key words: humanitarian policy of Ukraine, branch of education, public administration of education, governmental-public administration of education.